

7. Електронний підручник з анатомії людини. Режим доступу: <https://www.yakaboo.ua/anatomija-ljudini-pidruchnik>

8. Електронний підручник з фізіології людини. Режим доступу:
https://drive.google.com/file/d/0B3CdYIn65_x0YXpjWXpobHU1RTQ/view

References

1. Herush I.V., Haidukov V.A., Bukataru Yu.S., Marytchyn I.M. (2012). Dystantsiini tekhnolohii navchannia yak odna z innovatsiinykh tekhnolohii u navchalnomu protsesi Medychna osvita (Medical education), 3, 35–37.
2. Skrypnyk I.M., Sorokina S.I., Shevchenko T.I. [ta in.]. (2012). Keis-metod yak pryklad interaktyvnoho navchannia studentiv-medykiv klinichnym dystsyplinam. Vyscha osvita Ukrainy (Higher education of Ukraine). Tematychnyi vypusk «Mizhnarodni Chelpanivski psykhologo-pedahohichni chytannia», 1, 1 (Dod. 3), 372–377.
3. Sikorsky P.I. (2003). Do problemy klasyfikatsii metodiv navchannia. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna (Visnyk of Lviv University. The series is pedagogical), 17, 89–98.
4. Sydorenko P.I. Human anatomy and physiology: a textbook / P.I. Sydorenko, G.O. Bondarenko, S.O. Kuts. 5th ed. K.: VSV "Medicine", 2015. - 248 p.
5. Cherkasov V.H., Ostapiuk L.I., Dzevulska I.V. [ta in.]. (2015). Anatomichna lektsiia yak vazhlyvyi zasib formuvannia korporativnoi akademichnoi kultury. Medychna osvita (Medical education), 3, 90–93.
6. <http://www.mon.gov.ua/> – Ministry of Education and Science of Ukraine - official website
7. Electronic textbook on human anatomy. Access mode: <https://www.yakaboo.ua/anatomija-ljudini-pidruchnik>
8. Electronic textbook on human physiology. Access mode:
https://drive.google.com/file/d/0B3CdYIn65_x0YXpjWXpobHU1RTQ/view

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).80](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).80)

Омельчук О.В.,
<https://orcid.org/0000-0003-1771-730X>
доцент кафедри здоров'язбережувальної освіти
та фізичної рекреації, кандидат педагогічних наук, доцент
УДУ імені Михайла Драгоманова, м. Київ
Матеїснюк М.І.
<https://orcid.org/0000-0002-2162-7967>
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри футболу,
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

ВРАХУВАННЯ АСПЕКТІВ СОЦІАЛЬНОГО БУТТЯ СТУДЕНТІВ ЯК КЛЮЧОВА ФОРМА ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Метою дослідження було освітлення результатів першого етапу системи досліджень особливостей організації навчального процесу в екстремальних умовах військового стану. Основними завданнями були: здійснити аналіз педагогічних та психологічних наукових джерел щодо основних характеристик досліджень контролю навчальної діяльності в умовах психологічної напруги; презентувати перший етап емпіричного пошуку та представити для обговорення проблемні питання вивчення соціальних умов студентів та їх вплив на навчальний процес в ситуаціях військового стану та дистанційних і екстремальних форм навчання.

В роботі освітлено тлумачення авторами наукової літератури змісту понять «екстремальна ситуація», «надзвичайний стан» та вказано на їх погляди щодо дослідження психологічних станів в таких умовах.

Новизною дослідження слід вважати запропоновані авторами форми та методи дослідження та методичної реалізації щодо врахування психологічних станів студентів та їх впливу на навчальний процес з подальшим використанням їх результатів у педагогічному контролі та процесі розробок методичних рекомендацій.

У висновках вказується на доцільність врахування соціальних умов та психологічних станів суб'єктів навчального процесу різними формами та методами педагогічного контролю. Наголошується, що такі аспекти створюють ефект психологічної підтримки, формування довіри до викладача, що в свою чергу, впливає на якість навчального процесу.

Ключові слова: екстремальна ситуація, надзвичайний стан, навчальний процес, педагогічний контроль, соціальні умови.

Omelchuk O.V., Matviienko Mykhailo. Taking into account aspects of the social being of students as a key form of pedagogical control in the organization of the educational process in the extreme conditions of the state of war. The purpose of the study was to clarify the results of the first stage of the system of research on the peculiarities of the organization of the educational process in extreme conditions of military rule. The main tasks were: to carry out an analysis of pedagogical and psychological scientific sources regarding the main characteristics of research on the control of educational activities in conditions of psychological stress; present the first stage of empirical research and present for discussion the problematic issues of studying the social conditions of students and their influence on the educational process in situations of martial law and remote and extreme forms of education.

The work sheds light on the authors' interpretation of the meaning of the concepts "extreme situation", "state of emergency" and points out their views on the study of psychological states in such conditions.

The novelty of the study should be considered the forms and methods of research and methodical implementation proposed by the authors regarding taking into account the psychological states of students and their influence on the educational process with the further use of their results in pedagogical control and the process of developing methodological recommendations.

The conclusions indicate the expediency of taking into account the social conditions and psychological states of the subjects of the educational process in various formats and methods of pedagogical control. It is emphasized that such aspects create the effect of psychological support, the formation of trust in the teacher, which in turn affects the quality of the educational process.

Key words: *extreme situation, state of emergency, educational process, pedagogical control, social conditions.*

Вступ Екстремальні умови життєдіяльності під час військового стану створюють перепони до належної динаміки економічного, соціального розвитку суспільства. Вплив зовнішніх негативних факторів деструктивно впливає на внутрішні особистісні фактори психологічної рівноваги особи (оцінку ситуації та рівня загроз; особисте визначення можливостей власного впливу на вирішення загальносуспільних проблем; вирішення соціальних, побутових, професійних власних проблем під впливом психологічної напруги).

Дослідження психофізичних реакцій особи, можливості ефективної діяльності в напружених психологічних станах небезпеки і ризику, збереження належного рівня кваліфікації професійних дій людини є актуальним науковим напрямом сьогодення. Розробка засобів та методів, етапів та рівнів впливу на ефективність навчального процесу підготовки фахівців у закладах вищої освіти в екстремальних умовах є ключовою частиною такого процесу.

Тему організації освітнього процесу в екстремальних умовах розглядалися авторами наукових публікацій в ряді робіт: «Особливості викладання студентам навчальних дисциплін в умовах військового стану, екстремальних ситуацій повітряних тривог, відключень електроенергії та нестабільного зв'язку» (Р.М. Мішаровський, М.І. Матвієнко, Л.Є. Хоружева, В.Г. Юнак (2023 р.); «Погляди на особливості створення навчальних матеріалів для освоєння студентами педагогічних спеціальностей дисципліни «Культура здоров'я особистості» в частині «Рухові технології»» (Р.М. Мішаровський, М.Д. Галай, М.І. Матвієнко (2023р.). Публікації власного бачення використання засобів фізичної культури, переосмислення організації оздоровчих тренувань в контексті можливостей напружених соціальних умов екстремальності повітряних тривог, відключень електроенергії та обмеженості зв'язку, здійснювали у своїх роботах: М.Д. Галай, С.О. Журавльов, Кривенда В.С., М. О. Марущак, М.І. Матвієнко, Я.Ю. Моспан (2023 р.) та ін.

Пошук ефективних педагогічних технологій для адаптації навчального процесу до сучасних умов, збереження високого рівня формуючих процесів фахової підготовки за допомогою вивчення умов та методичних розробок щодо функціональності освітніх впливів слід вважати новизною і предметним розглядом даної роботи. Матеріали, які представлені до публікації є презентацією першого (початкового) етапу системи досліджень.

Формулювання цілей роботи. Метою дослідження було освітлення результатів першого етапу системи досліджень особливостей організації навчального процесу в екстремальних умовах військового стану.

Основні завдання дослідження: 1.Провести аналіз педагогічної літератури, літератури з фізичної культури та інформації з мережі Інтернет щодо основних характеристик досліджень контролю навчальної діяльності в умовах психологічної напруги. 2.Представити до обговорення проблемні питання вивчення соціальних умов студентів та їх вплив на навчальний процес в ситуаціях військового стану та дистанційних і екстремальних форм навчання.

Результати дослідження. Розгляд питань оптимальної організації навчального процесу в сучасний період належить до площини глибокого вивчення комплексу наукових векторів досліджень з синергетичним втіленням в системні методологічні форми впливу. На ефективність результату, в нашому баченні, має впливати ретельне вивчення: основ наукових досліджень у конфліктології, методів вирішення конфлікту, їх покроковий аналіз; основ психології екстремальних ситуацій, стани і поведінку особи та їх класифікацію; психодіагностичних методик адаптації і адаптивності до стресу; методології наукового дослідження та ін.

Т.П. Яхно і І.О. Куревіна підкреслюють, що «конфлікти є невід'ємною частиною життя людини, причому вони відбуваються на особистісному рівні (коли неможливість вирішити особисту проблему переростає в соціальне напруження і конфлікт)...» [8, с.139]. За твердженням авторів: «Методологічні основи конфліктології зорієнтовані на вивчення конфліктів і причин, що сприяють їх виникненню, розкриття закономірностей цієї сфери суспільних явищ і процесів, пошуку шляхів розв'язання конфлікту. Такі поняття, як необхідність і випадковість, причина і наслідок, загальне і особисте, сутність і явище сприяють розкриттю змісту понять у конфліктології.» [8, с.139].

Обґрунтуванням вивчення стресових станів з подальшим втіленням в методичні впливи на ефективність організації навчального процесу може виступати визначення фахівців психології екстремальних ситуацій: «Екстремальні ситуації – це несприятливі для життєдіяльності, визначені крайні значення тих елементів діяльності або умов, які під впливом психогенних, суб'єктивних факторів сприйняття та інтерпретації ситуації, вимагають мобілізації адаптивних здатностей людини». «Надзвичайна ситуація - це обстановка на визначеній території, що склалася у результаті аварії, небезпечного природного явища, катастрофи, стихійного лиха, терористичного акту, що несуть за собою людські жертви, втрати для здоров'я людей або навколишнього середовища, значні матеріальні втрати і порушення умов життєдіяльності людей» [5, 6]. Науковці виділяють різницю між «екстремальними» і «надзвичайними» ситуаціями та пояснюють цю класифікацію інтенсивністю зовнішнього впливу на людину [5, 6].

В якості презентації емпіричної частини нашого дослідження, слід висвітлити уривки тез з інтерв'ю, бесід, описових творів студентів (за умов дотримання анонімності), що були здійснені в період з 24.02.2022 по лютий 2024: «24 лютого – день, який назавжди залишиться в пам'яті не лише як дата в календарі, але й як період, коли мій психофізичний стан зазнав

великих перепоп та випробувань. Події цього дня вкотре нагадали про непередбачуваність життя. Спогади про той день викликають сум, розчарування та невизначеність щодо майбутнього. Враження від перегляду новин й досі чіпляє серце та психіку.»; «Фізичний аспект моєї реакції на вторгнення відобразився у підвищеному рівні стресу та фізичної напруги.»; «Адаптація до нової реальності вимагала від мене додаткових зусиль, щоб утримувати емоційний баланс та підтримувати фізичне здоров'я»; «Ранок 24 лютого я зустрів у себе в дома в місті ... Прокинувся о 5:00 від звуків роботи ППО і одразу розбудив своїх рідних із словами: " Почалася війна , вставайте"!»; «Ми вирішили нікуди з міста не тікати і залишитися в себе дома, адже не знали де буде безпечніше. Були прийняті безпекові заходи, а саме зарядили павербанки, набрали води, заклеїли скотчем вікна і обладнали наш підвал щоб можна було там тривалий час переховуватися від обстрілів»; «Перебував у ... , навчався на 4 курсі та працював. До вторгнення був готовий, пройшов курси з тактичної медицини, та мав зареєстровану зброю. На другий день вторгнення з власною зброєю вступив до добровольчого формування територіальної оборони, де в подальшому майже без вихідних чергував на охороні інфраструктури»; «Злість, страх перед майбутнім, перелом ціннісних орієнтирів».

На даний момент опрацьовується 916 інтерв'ю та протоколів бесід студентів педагогічного факультету, факультету інклюзивної освіти, факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Планується класифікувати за особливостями сприйняття ситуації, фізичних обставин, соціальних умов (в тому числі : відповідальність за близьких; опіка батьків; самостійність вибору та інших факторів). Тобто, відповідно до означених авторами наукової літератури методів, що застосовуються на емпіричному і теоретичному рівнях досліджень, використати: «прямий, або емпіричний аналіз і синтез»; «зворотний, або елементарно-теоретичний аналіз і синтез (з теоретичним базуванням на «психології екстремальних ситуацій»); «структурно-генетичний аналіз і синтез» (з виділенням центральних, головних ланцюгів як елементів складного явища, що вирішально впливають на всі сторони об'єкта) [7, с. 81].

Інтерв'ю (метод отримання інформації шляхом обговорення певного запитання двома чи групою осіб), бесіда (метод отримання інформації шляхом усних відповідей респондентів на систему запитань, що усно задає дослідник), анкетування (метод отримання інформації шляхом письмових відповідей на стандартні запитання).

В.М. Шейко і Н.М. Кушнарєнко зазначають, що «На етапі збору фактичного матеріалу і його первинної систематизації використовують методи опитування (анкетування, інтерв'ювання) і експертних оцінок, а також лабораторні експерименти (спостереження за документальними джерелами інформації, тестування) [7, с. 78].

Застосовані інтерв'ю та бесіди на теми самооцінки студентів власних психологічних реакцій на екстремальні ситуації, їх вплив на життєдіяльність та на якість навчальної діяльності, зокрема, мають громіздкий обсяг в частині аналізу та систематизації отриманого матеріалу. Але в проекті дослідження, виконувана робота мала на меті ще і функцію психотерапевтичної дії. Більшість студентів відзначала зниження психологічної напруги після своїх розповідей, а ті, хто надсилав їх у письмовому вигляді, неодноразово перепитували чи прочитані їх твори. Тут, в нашому баченні, частково спрацьовує ефект сповіді, коли людина, говоривши свої проблеми, відчуває полегшення. В подальших етапах дослідження планується здійснити ряд опитувань і тестувань з використанням формалізованих авторами наукової літератури психодіагностичних методик: «Опитувальник адаптивності до стресу «АС» (В.І. Розов)»; «Особистісний опитувальник «МЛО –Адаптивність» (А.Г. Маклаков)»; «Методику визначення стресостійкості і адаптації (Т.Холмс, Р.Пей)»; «Тест САН (Самопочуття. Активність. Настрій)»; «Тест діагностика стресу і саморегуляції». Моніторинг результатів планується освітити у подальших публікаціях.

Висновки Таким чином, в організації навчального процесу в екстремальних ситуаціях воєнного стану необхідно врахування результатів педагогічного контролю аспектів соціального буття студентів. Використання методів інтерв'ю, бесіда, психодіагностичне опитування та тестування мають в прогнозі не тільки отримання результатів зворотнього зв'язку викладачу як суб'єкту навчального процесу, а і ефект психологічної підтримки, формування довіри до викладача, що в свою чергу, впливає на якість навчального процесу.

Література

1. Журавльов С.О., Кривенда В.С., Галай М.Д., Матвієнко М.І. (2023) Особливості використання засобів та методів оздоровчого тренування в умовах військового стану як регуляторна технологія складових здоров'я особистості. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» No 24(лютий, 2023): за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities».*, С. 570-576. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023>
2. Марущак М. О., Матвієнко М.І., Моспан Я.Ю. (2023) Деякі аспекти підготовки студентів до самостійних занять фізичними вправами та організації оздоровчих тренувань в умовах військового стану, екстремальних ситуацій повітряних тривоги, відключень електроенергії та нестабільного зв'язку. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» № 28 (червень, 2023) : за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції «Science in motion: classic and modern tools and methods in scientific investigations»*, С. 336-341. DOI 10.36074/grail-of-science.09.06.2023.54
3. Мішаровський Р.М., Галай М.Д., Матвієнко М.І. (2023) Погляди на особливості створення навчальних матеріалів для освоєння студентами педагогічних спеціальностей дисципліни «Культура здоров'я особистості» в частині «Рухові технології» *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Випуск 3К (162) 23. С.281-286. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).57*
4. Мішаровський Р.М., Матвієнко М.І., Хоружева Л.Є., Юнак В.Г. (2023) Особливості викладання студентам навчальних дисциплін в умовах військового стану, екстремальних ситуацій повітряних тривоги, відключень електроенергії та нестабільного зв'язку. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»No 24(лютий, 2023): за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities»*, С. 566 – 570. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023>
5. Омельчук О., Білик, В., Ігнатенко С. (2024). «Формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів

спеціальності фізична культура і спорт ОПП «Здоров'я людини та фізична рекреація» у процесі викладання навчальної дисципліни «Культура здоров'я особистості». Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (1(173), 109-113. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1\(173\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1(173).24)

6. Розов В.І. (2021) Психологія екстремальних ситуацій: адаптивність до стресу і психологічне забезпечення : науково-практичний посібник. К. : КНТ: Саміт-Книга, 2021. 480 с.

7. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. (2018) Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. К.: Знання, 2018. – 310 с.

8. Яхно Т.П., Курєвіна І.О. (2021) Конфліктологія та теорія переговорів. Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2021. 168 с.

References

1. Shuravlyov S., Kryvenda V., Halai M. & Matvienko M. (2023) Features of the use of health training tools and methods the conditions of the military state as a regulatory technology of components of health. V *Correspondence International Scientific and Practical Conference scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities Sheld on February 17th, 2023 by NGO European Scientific Platform (Vinnytsia, Ukraine) LLC International Centre Corporative Management (Vienna, Austria)* <https://doi.org/10.36074/grail-of-science>. 17.02.2023.

2. Marushchak M.O., Matvienko M.I. & Mospan Y.Yu. (2023) Some aspects of preparing students for independent exercise classes and the organization of health training in conditions of martial law, extreme situations of air alarms, power outages and unstable communication. *International Scientific Journal "Grail of Science" No. 28 (June, 2023): based on the materials of the 1st International Scientific and Practical Conference "Science in motion: classic and modern tools and methods in scientific investigations"*, pp. 336 - 341. DOI 10.36074/grail-of-science.09.06.2023.54

3. Misharovskiy R.M., Galai M.D. & Matvienko M.I. (2023) Views on the peculiarities of the creation of educational materials for the development of pedagogical specialties by students of the discipline "Culture of personal health" in the part "Motion technologies" *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Issue 3K (162) 23. P.281 – 286. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).57*

4. Misharovskiy R., Matvienko M., Khoruzheva L. & Yunak V. (2023) Peculiarities of teaching course subjects to students under the conditions of martial law, extreme situations of aircraft alarms, power outages and unstable communications. V *Correspondence International Scientific and Practical Conference scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities Sheld on February 17th, 2023 by NGO European Scientific Platform (Vinnytsia, Ukraine)* <https://doi.org/10.36074/grail-of-science>. 17.02.2023.

5. Omelchuk O., Bilyk V., Ilnatenko S. Formation of professional competence of future bachelors in the specialty physical culture and sport in the process of teaching the discipline "Culture of personal health" *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University Series 15 Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)* DOI:10.31392/UDU-nc.series15.2024.1(173).24

6. Rozov V.I. (2021) Psychology of extreme situations: adaptability to stress and psychological support: a scientific and practical guide. - K.: KNT: Samit-Knyga, 2021. - 480 p.

7. Sheyko V.M. & Kushnarenko N.M. (2018) Organization and methodology of scientific research activity: textbook. K.: Znannia, 2018. - 310 p.

8. Yakhno T.P. & Kurevina I.O. (2021) Conflict Studies and Negotiation Theory. *Tutorial. K.: Center of Educational Literature, 2021. 168 p.*